

принципи світосприйняття і світорозуміння автора. Для цього глядачеві треба знати «правила» читання образотворчого тексту.

Середній рівень (емоційно-ціннісний). Учень визначає про що думають діти зображені на картині, їхній настрій. Проте, судження про картини невпевнені, неповні, нерозгорнуті;

Характерні ознаки: наявність в художніх судженнях не тільки предметно-функціональних і динамічних, але й емоційних відносин. Однак оцінка зображення вибудовується на основі власного, суб'єктивного ставлення до зображеного. На цьому рівні виникає розуміння емоційного характеру твору, авторського ставлення до зображеного; з'являється елементарна естетична оцінка твору.

Низький рівень (предметно-функціональний). Учень помиляється у визначенні настроїв дітей, спостерігається узагальненість суджень про сприйняття картин, емоційні характеристики прості та невизначені.

Характерні ознаки: наявність предметно-функціональних співвідношень в художніх судженнях. Глядача цікавить поверхневий пласт видимих подій, предметів, явищ. Діти часто інтуїтивно сприймають деякі виразні засоби, перш за все, колір. На цьому рівні відсутня усвідомленість зв'язку між емоційним впливом і колірною організацією творів.

Висновки. Перед сучасною школою стоїть найголовніше завдання - підготувати не лише освічену людину, а й сформувати естетично розвинену особистість з високим культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними художньо-естетичними смаками. В свою чергу, завдання вчителя на уроках мистецтва полягає в пробудженні інтересу до сприйняття мистецьких творів та відтворенні їх в художній діяльності учнів. Педагог повинен володіти майстерністю навчати школярів «бачити», усвідомлювати, відчувати твори мистецтва, щоб жодна картина не залишала учнів байдужими, а знаходила емоційний відгук у внутрішньому світі дітей. Таким чином, завдяки підростаючому поколінню, у сучасному суспільстві сформується високодуховна, культурна, естетично-вихована, з високими моральними принципами молодь.

Література

1. Бакушинский А.В. Исследования и статьи. М.: Сов. худож., 1981. 351 с.
2. Любимова Ю.С. Диагностика эстетической воспитанности учащихся начальных классов/ Ю. С. Любимцева// Начальная школа. – 2007. – 9. – С. 350 с.
3. Выготский Л.С. Психология искусства. Минск: Современное слово, 1998. 480 с.
4. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників / Л.В. Старовойт// Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – P.9-11
5. Brovchak, L.S., Starovoit, L.V., & Likhitska, L.M. (2018). Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*, 52(2), 206-217
6. Starovoit, L. V. (2015). *Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]*. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

УДК 373.3.015.31:792

Т. Коваль,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

T.Koval,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА**

**THEATRICAL ART AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF THE
PERSONALITY OF A YOUNGER STUDENT**

Анотація. В статті акцентується увага на музично-театральній діяльності як унікальному засобі розвитку творчих здібностей молодших школярів. Визначено роль і місце театрального мистецтва як засобу творчого розвитку особистості молодшого школяра, конкретизовано форми організації музично-театральної діяльності дітей молодшого віку (розваги, театралізовані вистави, казки-інсценізації, календарно-обрядові свята). Обґрунтовано безперечність використання в освітньому процесі школи I ступеня суто ігрових формах з наявними навчальними цілями.

Annotation. The article focuses on the musical and theatrical activity as a unique means of developing the creative abilities of younger students. The role and place of theatrical art as a means of creative development of the personality of a junior schoolchild are determined, the forms of organizing the musical and theatrical activity of young children (entertainment, theatrical performances, fairy tales, staging, calendar and ceremonial holidays) are specified. The indisputability of the use of purely playful forms in the educational process of the I degree school by the existing educational goals is substantiated.

Ключові слова: творчі здібності молодших школярів, театральне мистецтво, музично-театральна діяльність, ігрова діяльність молодших школярів.

Keywords: creative abilities of younger schoolchildren, theatrical art, musical and theatrical activities, play activities of younger schoolchildren.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, в якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним слухачем. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань дитини. Тому використання театральної педагогіки в навчальному процесі розглядається нами як один із найважливіших засобів, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення навчальних предметів.

Театралізована діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості. Театральне мистецтво близьке і зрозуміло як дітям, так і дорослим, перш за все тому, що в основі його лежить гра. Театралізована гра – одне з яскравих емоційних засобів, що формують художній смак дітей, розвивають пізнавальний інтерес до навколишньої дійсності. Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, творчі здібності, регулює поведінку тощо [5].

Аналіз останніх наукових **публікацій**. На просвітницькій ролі театрального мистецтва, його здатності відшліфувати смаки, розвивати моральні, патріотичні почуття вказували І. Франко, Б.Грінченко, М. Вороний, О. Кисіль та ін. Великого значення театральної грі надавала С. Русова. Вона радила використовувати її як для кращого засвоєння знань з окремих предметів, розвитку творчих здібностей та загальному емоційно-естетичному розвитку дітей.

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський про дітей молодшого шкільного віку писав, що казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення» [7, с. 76].

Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу (В. Андреев, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко та ін.), загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г.Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Проблему застосування театрального мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О.Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко. Про позитивний вплив театральних ігрових елементів на навчання молодших школярів наголошували педагоги практики Ш. Амонашвілі, Є. Сазонов, Т. Соловкіна та ін. Особливості розвитку особистісних якостей дітей дошкільного й

шкільного віку засобами театрального мистецтва вивчали О. Губа, Г. Єскіна, Л. Калініна, Г.Костюшко, А. Троцко, Л. Чуриліна та ін.

З огляду на вищесказане, визначення ролі і місця театральної діяльності як засобу творчого розвитку особистості молодшого школяра, обґрунтування безперечної використання її в освітньому процесі школи I ступеня і є **метою статті**.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Педагогічний процес є творчим за своєю сутністю, включаючи творчість учня, вчителя, вихователя, батьків, організаторів дозвілля, керівників самодіяльних гуртків і об'єднань. Використання елементів театральної педагогіки у навчально-виховному процесі ЗОШ I ступеня сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню ініціативності, вміння самостійно вирішувати проблеми, допомагає розвивати інтелектуальну (формування розумової діяльності: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; розвиток діалогічного мислення), емоційно-вольову (культура почуттів, творча уява, асоціативна пам'ять, спостережливість) сфери; формувати морально-ціннісні орієнтації (розвиток співчуття, співпереживання) [4].

Теоретики та практики педагогічної науки стверджують, що засоби театрального мистецтва доречно використовувати як у процесі предметних уроків (читання, мови, природознавства тощо), так і у позакласній (інсценізації, вистави, постановки тощо) та позашкільній роботі (клуби театральної творчості). Ю. Зубков, звертаючись до театрального мистецтва, пропонував збагачувати читання естетичним завданням: викликати у дітях відповідні емоції та образи, пробуджувати творчі здібності дитини [8].

На думку Т. Гріббена, нові театральні знання та враження учнів надають вивченню творів літератури збагачений художній досвід: вони розширюють коло літературних інтересів учнів, завдяки їм дієвіше збагачується світ емоцій, моральних почуттів і знань дітей, помітно підвищується самостійність в обґрунтуванні суджень. Автор розглядає театральне мистецтво як один із найважливіших джерел активізації навчальної діяльності школярів, підвищення рівня їх художнього, зокрема й творчого розвитку. “У душі школяра, - пише Т. Гріббен, - ... під впливом театру можуть пробуджуватися дуже яскраві почуття, які збагачують і формують його моральний, інтелектуальний та естетичний світ” [3, с. 8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам прийти до висновку про те, що у використанні театрального мистецтва у початковій школі значущу роль відіграють мотивація описуваної діяльності у рамках театралізації та власне театралізовані ігри. Так педагог Є. Воропаєв пише: «Проблема полягає у тому, що найбільш розповсюджені і найвпливовіші мотиви, якими надихають наших дітей у навчальних закладах і творчих колективах - часто ставлять досить примітивні орієнтири для розвитку учнів. Низька мотиваційна планка не дозволяє розгорнутися потенційним можливостям дітей на повну силу. І це тоді, коли широка перспектива і “багаті спокуси” можуть розбудити талант навіть у посередності. Одним словом, учитель, користуючись принципом пропонованих обставин, може занепасти дитячий талант, спотворити сутність естетичного, прищепити відразу до мистецтва взагалі до навчання - так само як і змусити працювати творчий колектив із повною віддачею, надихнувши його на пошуки чудового” [2, с. 49].

Виховання театром дозволяє поєднувати сприйняття і різні види виконавства, як рівноцінні творчі процеси, що активізують емоційний, моральний, соціальний, трудовий і, нарешті, інтелектуальний досвід дитини і, розвивають його. Заняття театральним мистецтвом, на думку дослідників, здатні значно підвищити рівень емоційної чуйності та організованості, жвавості та тренування пам'яті, навичок колективної праці, відповідального ставлення до своїх слів, учинків і дій, словесних і безсловесних, розвивають і зміцнюють “універсально корисні сторони розвитку людини наприклад, довільну і концентровану увагу, жваве уявлення й асоціативне мислення, навички спілкування, зовнішню та внутрішню зібраність” [1, с. 19].

Театральна діяльність в початковій школі ближча до ігрової діяльності. Це використання сценічних засобів, елементів сценічного мистецтва в суто ігрових формах з наявними навчальними цілями. В. Сухомлинський писав: «Казка, гра, фантазія, животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів,

стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками: воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів - живою реальністю мислення [6, с. 212].

Проте театралізована діяльність нетотожна самій грі, бо в ній, на відміну від гри, передбачається наявність "сцени" та "глядачів". Найбільші можливості для ігрової діяльності закладені в поза навчальній роботі (гурткової), де діти можуть обирати ігри та заняття за інтересами. Головна мета спільної діяльності - надати можливість дітям для "колективних переживань, створення радісного настрою". Театральна діяльність, заглиблюючи дітей у світ фантазії, уявлень, сприяє їх зближенню, розкриттю внутрішнього світу, формуванню образного мислення, наближує до набуття знань не тільки через розум, але і через почуття, емоції, переживання.

Під час театралізованої діяльності театральньо-ігрове дійство сприяє розвитку сильних уявно фантастичних образів, вільному відтворенню життєвих ситуацій, самі ж учасники завжди відчувають себе в емоційно-піднесеному стані. Гра і народне мистецтво виступають тут в якості різних сторін єдиного театральньо-ігрового дійства, яке виконує найважливіші функції консолідації людського гурту, передачі накопиченого досвіду, формування духовних цінностей естетично - творчого морального виховання, інтелектуального розвитку індивідуальностей. Відтворення ролей дорослих є не простим механічним копіюванням їх ідей, а творчою діяльністю, в якій дитина "вживається" в ситуацію життя дорослих, проймається їх почуттями і бажаннями, в уявному плані прагне до тих цілей, до яких вони прагнуть у своєму реальному житті. Ці дії за своїм змістом є для дитини такі ж серйозні, як і справжні трудові дії дорослих. Тому театралізована діяльність є змістовною творчою діяльністю, в якій дитина ставить свідому мету, прагне до її здійснення. Для театральної діяльності специфічним є творче ставлення не тільки до сприймання, але й співтворчості та індивідуальної інтерпретації образів народної творчості. Місце і роль театральної діяльності в процесі формування творчих здібностей дошкільників визначається її спорідненістю з природою театрального мистецтва та його педагогічним потенціалом.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі може здійснюватися у двох напрямках – дидактичному (активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів та реалізація навчальної мети в оволодінні учнями різноманітних знань, формуванні вмінь та навичок шляхом залучення елементів лялькового театру чи драматизації під час уроків навчання грамоти, математики, образотворчого та музичного мистецтва) і художньо-виховному (як у навчальний так і поза навчальний час).

На шляху використання драматизації та інсценізації в навчально-виховній роботі перший крок в освоєнні майстерності лялькового театру – це найпростіший і доступний для всіх *театр на столі*, який може стати щоденним помічником учителя. Для його створення знадобиться щільний ватман або картон, кольорові олівці або акварельні фарби, ножиці, нитки, клей, шпильки. Починати варто з декорацій. На одному або декількох аркушах паперу розміщується ціле королівство, або ландшафт незнайомої планети, або космічна станція. У намальованих замках, палацах, будинках вирізають двері та вікна, з них зможуть виходити та визирати герої п'єси. Зовні декорації приклеюються сходи, балкони, на яких теж будуть розміщені персонажі. Ляльок можна вирізати з картону і розфарбувати. Для того, щоб вони могли рухати руками та ногами, треба вирізати їх окремо і прикріпити до тулуба ниточками. Такий театр нагадує дитячий малюнок, який раптово ожив.

Для того, щоб навчально-виховний матеріал добре сприймався учнями, лялькові герої повинні бути близькі дітям за віком, характером, особливими звичками. Слухаючи *ляльку-рукавичку* (маріонетку, тростинкову), діти ототожнюють себе з ляльковим героєм і сприйматимуть його досвід і знання, як свої власні. Використання персонажів лялькового театру на різних етапах уроку сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, мобілізації уваги та вольових зусиль, розвиткові уяви, пам'яті, спостережливості. Це, однозначно, лише сприяє успішності засвоєння навчального матеріалу.

І, нарешті, драматизацію можна розглядати як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності шляхом стимулювання емоційно-чуттєвої сфери школяра, що забезпечує активне, дійове сприймання знань учнями.

Таким чином, як бачимо, драматична гра ставить на місце сухого зубріння та заучування матеріалу живий та яскравий образ, глибоке та емоційне переживання, розвиваючи тим самим творчі здібності молодших школярів.

Розвиваючи педагогічні потенції драматичної діяльності учнів, її роль в активізації навчального процесу, творчого, художньо-естетичного та морального виховання, необхідно відзначити, що на протележність професійному театру головний вплив вона має на самих учасників, а не на глядачів (останніх може і не бути). І якщо навіть є кінцевий результат – створено спектакль, головні розвиваючі фактори лежать у підготовчій роботі до нього. Саме в цьому проявляється цінність залучення театрального мистецтва, як методу викладання.

Надзвичайний внесок в драматичну роботу на уроках в початковій школі зробила Заслужений вчитель України Н. С. Вітковська. Розуміння, що та або інша наукова інформація засвоюється молодшими школярами легше, емоційніше, а отже, ефективніше, коли перекласти її на образну казкову мову призвело Надію Семенівну до створення навчальних казок. Особливо ефективні навчальні казки з елементами драматургії, виразного читання, читання в особах, інсценізації тощо. На початку головним «актором» є сам учитель. Він заряджає вихованців своєю здатністю до перевтілення, вміння виконувати різні ролі, а водночас допомагає легко, непомітно засвоїти досить складні теми шкільної програми.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, театралізація у початкових класах - це ще одна можливість учнів виявити себе, показати аспекти свого всебічного розвитку, дозволяє кожній дитині проявити власну активність, повністю розкрити емоційні можливості, розгальмувати рухи, підвищити самооцінку, розкрити та розвинути творчі здібності, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас, тобто виховати інтелектуально та духовно розвинену особистість. Діти народжуються з певними нахилами, які є не лише біологічним продуктом, а й продуктом суспільно-історичного розвитку. На їх основі виникають різні психічні якості (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, мислення, почуття). Та ці якості виникають не самі по собі. Вони формуються у процесі творчого розвитку дитини, у процесі її діяльності, стосунків із зовнішнім світом. Але це можливо лише за тієї умови, якщо звертатись до театралізації систематично, не лише в позаурочний час, а також безпосередньо під час навчального процесу. Адже «театралізація» – це та сама гра, через яку дитина має змогу пізнавати світ, «приміряючи» на себе різні речі.

Література

1. Артемова Л.В. Театр і гра: дома, у дитячому садку, в школі. – К.: ТОВ “Томіріс” 2002. – 292 с.
2. Воропаєв Є. Психолого-педагогічні проблеми дитячого театрального співтовариства // Обдарована дитина. – 2004. - №4.- С. 48-54.
3. Гриббэн Т. Не в пижаме дело, или То, что действительно нужно вашему малышу. – К.: Грант, 1996. – 48 с.
4. Коваль Т. В. Реализация воспитательного потенциала народной песни в украинской этнопедагогике / Т.В. Коваль // Веснік Мазырського дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна : навуковы часопіс / гал. рэд. В. В. Валетаў. – Мазыр : УА МДПУ імя І. П. Шамякіна, 2014. – С. 77-82.
5. Станиславский К.С. Театральное искусство [Собр.соч. в 8 т.] / К.С.Станиславский – М.: Искусство, 1954-1961. – Т.8. 268 с.
6. Сухомлинский В. А. О педагогической культуре / В. А. Сухомлинский // Сухомлинский В. А. Избр. пед. соч. : в 3-х томах / В. А. Сухомлинский. –М. : Педагогика, 1981. – Т. 3. – С. 204-216.
7. Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям / Сухомлинський В.А. – К.: Радянська школа, 1971.– 123 с.
8. Театр і гра вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид.] – К.: Томіріс, 2002 – 291 с.

УДК 792.5

К. Колосовська,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

K. Kolosovska,

Vinnitsia State Pedagogical University

named after Mykhailo Kotsyubynsky